

Vereeniging van Vrienden der Waarheid 1854-1890¹⁵. Hij gaf er de ondertitel aan mee: 'Een reveil-beweging in Friesland'. De auteur toonde aan dat hier altijd een bijzondere relatie is geweest en gebleven tot de Hervormde Kerk en een doorwerking heeft bestaan naar de 'gewone man'.

Hoezeer de spiritualiteit van het Reveil heeft geleefd in Friese gezinnen vertelt o.a. O. Noordmans, als hij schrijft over zijn ouderlijk huis — deze 'schoot der vroomheid' —, dat leefde in de 'naschemer van het Reveil'¹⁶. Uit de *Verzamelde Werken* kan men herhaaldelijk Noordmans' congenialiteit met Willen de Clercq c.s. aflezen.

Reveilinvloed treft men in de twintigste eeuw duidelijk aan in diaconaal-missionaire-oecumenische organisaties als N.C.S.V., C.J.M.V. en Centraal Bond voor Inwendige Zending, met haar instellingen die vaak — zoals de Zettense — geweigerd hebben beperkt-denominatief op te treden. Binnen de Hervormde Kerk bleef de geest van het Reveil levend. Gunning en Hoedemaker vonden elkaar. Diverse 'richtingen' werden 'modaliteiten'. De nieuwe kerkorde bevestigde dat kerk en belijdenis niet star maar dynamisch behoren te functioneren.

Ook binnen de Dolerende kerken is er steeds een band gebleven, vooral bij hen die uitsluitend met de Doleantie zijn meegegaan uit behoefte aan bevindelijk-Bijbelse prediking en aan een Evangelische visie op alle levensterreinen. Het ouderlijk huis van Mr. B. de Gaay Fortman (1884-1961) werd 'behalve door gereformeerde belijndheid . . . gekenmerkt door de sterk persoonlijke vroomheid van het Réveil'¹⁷. Met hem hebben Gereformeerde historici meegewerkt aan de op- en uitbouw van het Réveil-archief. De Vrije Universiteit heeft zich losgemaakt van het Neo-Calvinistische beginsel-systeem en is in haar doelstelling op de lijn gekomen die door Gunning c.s. was getekend en verlangd.

Terugkijkend constateren wij dat in 1886, toen de Doleantie spectaculair de aandacht opeiste, meer dan deze de onder de oppervlakte doorstromende spiritualiteit het '*blijvend element*'¹⁸ heeft gevormd.

15. Gepubliceerd in *It Beaken* XLII (1980), 35-84.

16. G.J. Paul, *Schepping en Koninkrijk*, Wageningen 1959, 17, 18.

17. *Figuren uit het Reveil*, Kampen 1980, 26.

18. Zie noot 13.